

Fylkesmannen i Aust- og Vest-Agder

Forvaltingsplan 2016-2025

FORVALTINGSPLAN FOR HISDAL NATURRESERVAT

Bykle kommune, Aust-Agder

Forside: *Gardane i Hisdal*. Foto: Gry Gasbjerg Engemyr

Biletet over: *Ståande dødt furutre i Hisdal*. Foto: Ingunn Løvdal

Referanse: Fylkesmannen i Aust- og Vest-Agder, miljøvern-avdelinga, 2016. Forvaltingsplan for Hisdal naturreservat 2016-2025.

Emneord: Naturreservat, forvaltingsmål, naturkvalitet, bevaringsmål, kalvingsområde villrein, kulturmark, kultureng, naturmangfald.

Alle kart og kartbaserte figurar i rapporten er utarbeidd av Fylkesmannen i Aust- og Vest-Agder.

Ettertrykk av tekst og figurar i denne rapporten er tillate dersom kjelde og opphavsrett blir oppgjeve.
For bruk av bilete, krevjast tillating frå fotograf.

Layout og design: SSR Reklamebyrå

Trykk: ATL Grafisk AS

FORORD

Hisdal naturreservat blei verna ved kongeleg resolusjon 19.12. 2008.

Denne forvaltingsplanen er laga etter mal frå Miljødirektoratet, og byggjer på prinsippet om målstyrd forvaltning av verneområde. Planen gjev grunnlag for å ta vare på verneverdiane i området, med aktive forvaltningstiltak og retningsliner for korleis grunneigarar og publikum skal kunne utøve virket sitt innan ramma for verneforskrifta. Forvaltingsplanen blir gjort gjeldande for perioden 2016-2025.

Arbeidet med forvaltingsplanen blei starta våren 2011 ved at eit ope informasjonsmøte blei halde i Bykle kommunehus 06.06.2011. Her kunne kommunen, grunneigarar og andre interessantar kome med innspel til forvaltingsplanen. Det blei gjennomført to synfaringar av området saman med ein grunneigar. Vi takkar for svært godt samarbeid med grunneigarar og Bykle kommune om planen, og for faglege innspel frå Ellen Svalheim om skjøtsel av kulturlandskapet i Hisdal.

I miljøvernavdelinga hjå Fylkesmannen har Gry Gasbjerg Engemyr, Aslak Gotehus, Jon Kristian Haugland, Ingunn Løvdal og Christina Kinck arbeidd med forvaltingsplanen.

Vi håper at planen blir eit godt verktøy i arbeidet med å ta vare på og vidareutvikle dei viktige naturverdiane i Hisdal.

Forvaltingsplanen for Hisdal naturreservat er godkjend av Fylkesmannen i Aust- og Vest Agder 06.01. 2016.

Arendal, 22.11. 2016

Ørnulf Haraldstad
Miljøverndirektør

Elva Hisvasstjønna som renner gjennom reservatet. Foto: Ingunn Løvdal

Hisdal naturreservat ligg i Setesdal Vesthei i Bykle kommune og utgjer eit areal på 16 138 dekar. Forvaltingsstyresmakta for reservatet er Verneområdestyret for Setesdal Vesthei, Ryfylkeheiane og Fraffjordheiane (SVR).

SAMANDRAG

Hisdal naturreservat blei verna ved kongeleg resolusjon 19. desember 2008 med heimel i lov om naturvern (naturvernlova) av 19. juni 1970 (nr. 63). Naturreservatet blei oppretta for å ta vare på naturverdiar knytt til Setesdal Vesthei, særleg eit kalvingsområde for villrein og restar av kjempefuruskogar. Reservatet ligg i Setesdal Vesthei, i nedre del av Bykle kommune, på grensa mot Valle kommune, 5 – 10 km frå Bykle sentrum. Verneområdestyret for Setesdal Vesthei, Ryfylkeheiane og Fraffjordheiane (SVR) er forvaltingsstyresmakt for reservatet.

Naturreservatet utgjer eit areal på 16 138 dekar. Delar av naturreservatet var tidlegare del av Steinsbuskardet – Hisdal biotopverneområde, eit viktig kalvingsområde for villrein. Denne grensa blei oppheva innanfor reservatet og er tatt vare på som grense for kalvingsone med eigne restriksjonar for ferdsel.

Hisdal naturreservat består i hovudsak av ein villmarksprega aust-vestgåande fjelldal. Området er stort og variert, med mykje fjellbjørkeskog og innslag av særskilte spesielle kjempefuruer. Det er rikt på vilt. Dei to fjellgardane som ligg i austre del, set sitt preg på området, med intakte tun med to hovudbygningar, ein driftsbygning i gamal stil og fleire mindre bygg. Gardane er omgjevne av frodige, opne beitemarker som inneheld fleire lokalitetar for solblom, men attgroinga av fjellbjørkeskog har prega området. Ei kraftline med ryddegate går gjennom dalen, og nokre små stiar finst i området. Med unntak av kraftlina, gardane og kulturmarka, står reservatet i dag fram som svært lite påverka av menneske.

Det har vore tradisjonell drift med tidvis intensiv beiting i heile Hisdal frå gammalt av. I dag beiter det nokre sau i området, og området blir mest bruka til friluftsliv, jakt og fiske av grunneigarar og lokale, særleg interesserte som kjenner til området.

Forvaltingsmåla for Hisdal naturreservat er å ta vare på eit skog- og heiområde med kjempefuruskog som er karakteristisk for indre delar av Aust-Agder. Naudsynte kvalitetar for villreinkalving skal bli tatt vare på i området. Kulturmarka rundt gardane i Hisdal skal ikkje gro att, og kulturengfloraen skal bli tatt vare på og fremja. Ut frå forvaltingsmåla er det laga tre ulike bevaringsmål, knytt til både kulturlandskapet, kalvingsområdet og kjempefuruskogen. Det er planlagt fem ulike forvaltningstiltak, irekna mykje rydding av kulturlandskapet.

Kjempefuru. Foto: Ingunn Løvdal

Oversikt over planlagde tiltak i perioden 2016-2025

Tabell 1: Oversikt over dei tiltaka som er planlagt gjennomførte av forvaltingsstyresmakt i perioden som forvaltingsplanen skal gjelde for, 2016 - 2025. Tabellen viser òg når me meiner tiltaket kan bli gjennomført, kvar tiltaket skal bli sett inn, andre involverte aktørar og status for gjennomføring. Når tiltaket blir gjennomført, vil avhenge av årlege budsjett og løyvingar frå Miljødirektoratet.

Forkortingar i tabellen: SVR står for Verneområdestyret for Setesdal Vesthei, Ryfylkeheiane og Fra fjordheiane, SNO står for Statens naturoppsyn og NR står for Hisdal naturreservat.

Nr	Når	Tiltak	Område	Tid	Aktør	Status
1	2017-2020	Rydding av skog rundt gardane	Lia bak gardane og nedanfor veg aust for gardane	25 dagsverk	Ekstern	Mykje rydding utført, behov for meir rydding må vurderast
2	2017-2018	Reinsking av grøfter	Jorde aust for gardane og nedanfor veg mot elva	10 dagsverk	Ekstern	Må bli planlagt
3	Årleg	Beiting (sau)	Kulturmarka	2 dagsverk/år	Ekstern	Er i gang
4	Årleg	Slått og brenning Reregistrering med intervall på 8 år	Kulturmarka	5 dagsverk/år	Grunneigar, SVR, SNO, ev. ekstern aktør	Må bli planlagt
5	Årleg	Kartlegging og kalvingsområde for villrein	Heile NR, samt Ljosådalen	3 dagsverk/år	SVR, SNO	Er i gang

Langs Hisvasstjønni. Foto: Ingunn Løvdal

Kulturmark ved gardane i Hisdal. Foto: Gry Gasbjerg Engemyr

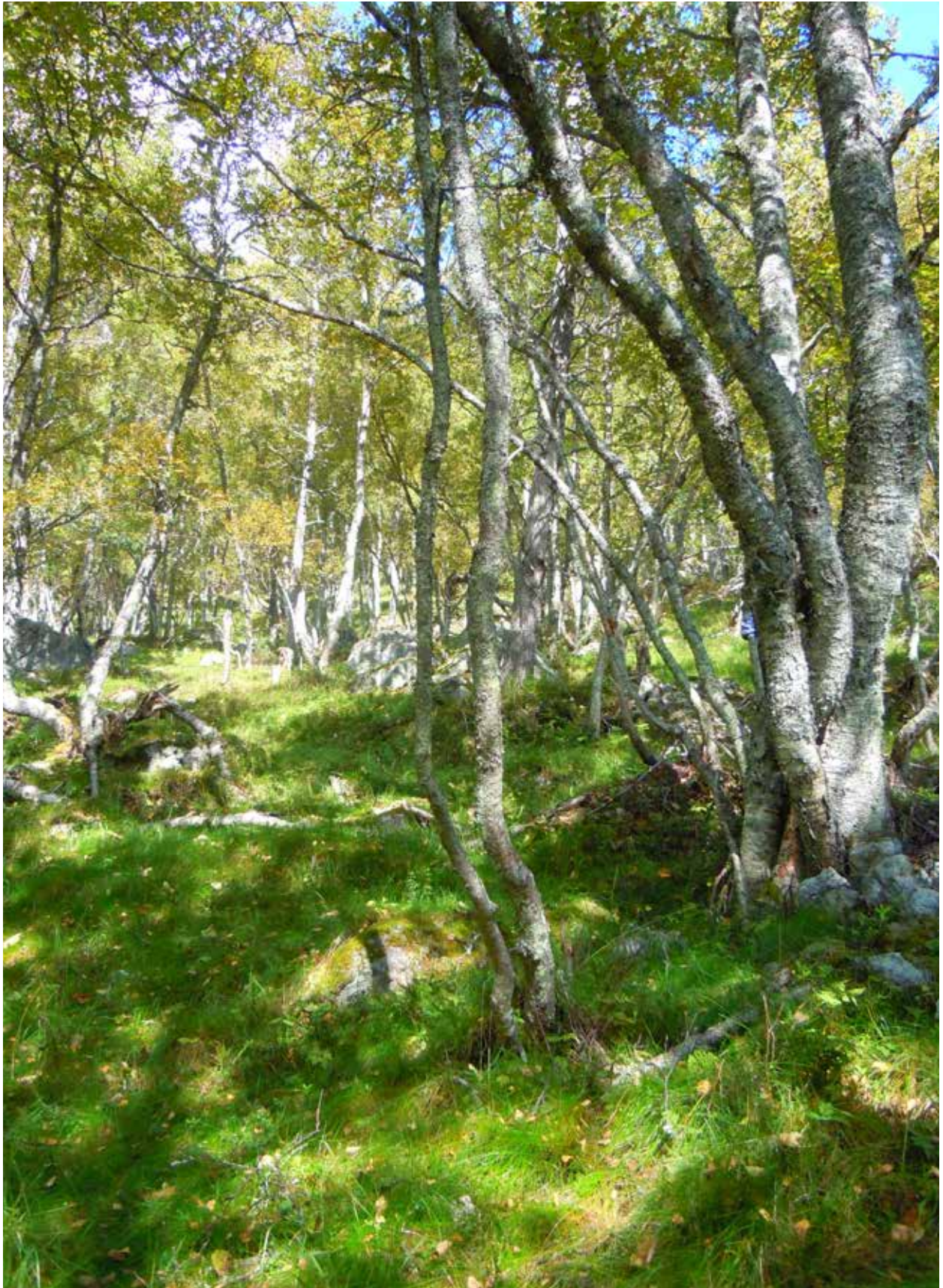
INNLEIING

Forord	1
Samandrag	3
Innleiing	9
1.1. Bakgrunn	
1.2. Verneform	
1.3. Forvaltingsplan	
1.4. Omgrep	
Områdeskildring	13
2.1. Plassering	
2.2. Geologi og landskap	
2.3. Klima og vegetasjonstypar: Tilstand og utvikling	
2.4. Kulturlandskap	
2.5. Skogstruktur og tilstand	
Brukarinteresser	19
3.1. Husdyrbeiting, skogbruk, jakt og fiske	
3.2. Friluftsliv og ferdsel	
3.3. Forsking og undervisning	
Forvaltingsmål, bevaringsmål, tiltak og retningslinjer ...	21
4.1. Forvaltingsmål og bevaringsmål	
4.2. Forvaltingsoppgåver og tiltak	
4.3. Retningslinjer	

Forvaltingsstyresmakt og sakshandsaming	29
5.1. Sakshandsaming innanfor verneområdet	
5.2. Tiltak etter forvaltingsplanen	
5.3. Oppsyn	
5. Økonomi	
Kjeldeliste	30
Vedlegg 1: Forskrift om verneplan for skog. Hisdal naturreservat, Bykle kommune, Aust-Agder	30

Myrete eng og Hisdalsfjellet. Foto: Gry Gasbjerg Engemyr

Bjørkeskog på gamal kulturmark. Foto: Gry Gasbjerg Engemyr

Hisdal naturreservat er ein del av Setesdal Vesthei i Bykle kommune. Reservatet blei oppretta ved friviljug vern i 2008 for å ta vare på representativ skog og hei i Setesdal med kalvingsområde for villrein. Denne forvaltingsplanen er eit verktøy for å sikre målretta forvaltning av naturverdiane i området.

1 INNLEIING

1.1. Bakgrunn

Hisdal naturreservat blei verna ved kongeleg resolusjon 19. desember 2008 med heimel i lov om naturvern (naturvernlova) av 19. juni 1970 (nr. 63). Naturreservatet blei oppretta for å ta vare på naturverdiar knytt til Setesdal Vesthei, særleg eit kalvingsområde og kjempefuruskogar, slik det går fram i verneforskrifta.

Verneføremål for Hisdal naturreservat:

(Jf. § 2 i "Forskrift om verneplan for skog. Vedlegg 1. Hisdal naturreservat, Bykle kommune, Aust-Agder".)

Føremålet med naturreservatet er både å sikre eit særskilt viktig kalvingsområde for villrein i Setesdal Vesthei og å ta vare på eit stort skog- og heiområde som er representativt for indre delar av Aust-Agder. Ein høg konsentrasjon av gamle, grove furutre i området representerer restar av «kjempefuruskogar» frå fortida, som er særskilt viktige for å ta vare på artsmangfaldet knytt til gamle furuskogar.

1.2. Verneform

Hisdal er eit naturreservat. Naturreservat er den strengaste form for områdevern i Noreg. Eit naturreservat kan bli totalfreda mot all verksemd, tiltak og ferdsel, eller bli verna for særskilde føremål. Naturreservat omfattar ofte område som inneheld truga, sjeldan eller sårbar natur. Naturreservat kan òg bli oppretta for å verne område som representerer ein særskild type natur eller ein spesiell geologisk forekomst, samt område som har særleg betyding for biologisk mangfald eller har særskilt naturvitskapeleg verd.

Dersom grunneigar får innskrenka råderetten som fylgje av vern, kan vedkomande få erstatning på vernetidspunktet jf. §§ 50 og 51 i naturmangfaldlova (nml). Vanleg skogsdrift vil vera forbode i eit naturreservat. Det vil vanlegvis vera eit generelt forbod mot hogst og fjerning av daude tre, men det blir ofte opna for avgrensa uttak av ved etter nærare retningsliner for bruk i området der det er relevant. Skjøtsel i verneområde kan bli fastsett av forvaltingsstyresmakta jf. § 47 i nml.

1.3. Forvaltingsplan

Ein forvaltingsplan vil vera eit praktisk hjelpemiddel for å oppretthalde og fremja føremålet med vernet og gjeva ei samla oversikt over alle aktuelle tiltak i området. Planen skal sikre ei heilskapleg forvaltning av verneområdet ved å gjeva konkrete retningsliner om bruk, informasjon, skjøtsel og eventuell tilrettelegging mv.

Forskrift om verneplan for skog. Vedlegg 1. Hisdal naturreservat, Bykle kommune, Aust-Agder, § 7:

Forvaltingsstyresmakta, eller den forvaltingsstyresmakta fastset, kan gjennomføre skjøtselstiltak for å fremja føremålet med fredinga. Det skal bli utarbeidd forvaltingsplan eller avtale som kan innehalde nærare retningsliner for gjennomføring av skjøtsel eller anna tiltak.

Forvaltingsplanen retter seg mot forvaltingsstyresmaktene, oppsynsstyresmaktene, grunneigarar og andre brukarar av verneområda. Forvaltingsplanar blir vanlegvis rullert etter 10 år eller ved behov.

Forvaltingsansvar for Hisdal naturreservat er tillagt Verneområdestyret for Setesdal Vesthei, Ryfylkeheiane og Frafjordheiane (SVR) frå 1.10.2015. Tidligere var forvaltingsansvaret tillagt Fylkesmannen i Aust-Agder.

Viktigaste føremål med ein forvaltingsplan:

- Presisere og utdjupe verneforskrifta, både verneføremål og enkeltvedtak.
- Dokumentere tilstand for naturkvalitetar, kulturmiljø inkl. kulturlandskap, kulturminne og brukarinteresser.
- Definere forvaltingsmål og bevaringsmål.
- Definere naudsynte og/eller ønskjelege tiltak.
- Gjeva ei oversikt over oppgåver med ansvarsfordeling og styresmakt.
- Gjeva retningsliner for bruk av området.
- Gjeva rutinar for handsaming av saker etter verneforskrifta.

1.4. Omgrep

Auka bruk av verneområde generelt har skapt behov for meir målstyrd forvaltning. Det er difor innført nye omgrep som ”forvaltingsmål, bevaringsmål og naturtilstand” i DN-handbok 17-2008. Ved revisjon av forvaltingshandboka, blei det òg lagt vekt på at det skal vera tydelegare kva som er tillate og ikkje i eit verneområde.

Desse definisjonane av dei nye omgrepa er lagt til grunn i denne forvaltingsplanen:

Forvaltingsmål: Forvaltingsmål er eit samleomgrep for alle målsettingar knytt til eit verneområde. Dette kan til dømes vera verdiar/kvalitetar knytt til areal, biologisk mangfald og naturtypar, eller interesser knytt til friluftsliv, brukarinteresser og næringsinteresser.

Naturkvalitet: Naturkvalitet er naturtypar, artar, geologi og landskap som skal bli tatt vare på i eit verneområde. Eit verneområde kan ha ein eller fleire naturkvalitetar som det er viktig å ta vare på. Naturkvalitetane går gjerne direkte fram av det overordna verneføremålet. I tillegg kan det vera naudsynt å definere naturkvalitetar ut over verneføremålet. Dette vil vera aktuelt i verneområde der verneføremåla er for generelle og for vage med tanke på naturkvalitetane. Ny kunnskap om f.eks. biologisk mangfald, kan òg ha kome til etter at vernet blei etablert og verneføremålet formulert.

Bevaringsmål: Bevaringsmål er ei presisering av forvaltingsmål knytt til naturkvalitetar, og definerer den tilstanden me ønskjer at ein naturkvalitet i verneområdet skal ha. Bevaringsmål skal vera målbare. Det vil seia at dei skal bli gjort presise gjennom mål for areal, naudsynte struktur/prosesser og/eller førekomst av særskilde artar osv.

Under blir det gjeve forklaringar på nokre andre omgrep som mellom anna blir nytta i forvaltingsplanen:

Naturreservat og privat eigedomsrett: Dette er areal som er verna etter naturmangfaldlova. Vernet medfører ikkje at det offentlege overtar eigedomsretten som fylgje av vernet. I samsvar med forskrifta for naturreservatet, medfører vernet likevel visse avgrensingar av den private eigar sin råderett over eigen eigedom.

Kulturlandskap: Dette er område som i vesentleg grad er prega og forma av menneskeleg bruk og verksemd. Det er likevel ikkje slik at eit kvart område som har spor etter menneskeleg bruk er å oppfatte som kulturlandskap. Det blir poengtert at overgangane mellom natur- og kulturlandskap er glidande. Uttrykket naturnære kulturlandskap er areal som skal vera prega av ekstensive driftsformer som beiting og slått (Nordisk ministerråd, 1987).

Raudliste: Ei oversikt over utdøyde artar, truga artar og artar som i nær framtid kan bli truga. Raudlista graderer faren for utdøying av artar over ein periode på 100 år i fem kategoriar: Kritisk truga (CR), sterkt truga (EN), sårbar (VU), nær truga (NT) og datamangel (DD) (Artsdatabanken).

Lov om forvaltning av naturens mangfald (Naturmangfaldlova) § 3 har desse definisjonane av viktige omgrep:

- **Art:** Etter biologiske kriterium særskilde grupper av levande organismar.
- **Bestand:** Ei gruppe individ av same art som lever innanfor eit avgrensa område til same tid.

- **Biologisk mangfald:** Mangfaldet av økosystem, artar og genetiske variasjonar innanfor artane, og dei økologiske samanhengane mellom desse komponentane.
- **Naturmangfald:** Biologisk mangfald, landskapsmessig mangfald og geologisk mangfald, som ikkje i det alt vesentlege er eit resultat av menneske si påverking.
- **Naturtype:** Einsarta type natur som omfattar alle levande organismar og dei miljøfaktorane som verkar der, eller spesielle typar naturforekomstar, som dammar, åkerholmar eller liknande, samt spesielle typar geologiske forekomstar.
- **Økosystem:** Eit meir eller mindre vel avgrensa og einsarta natursystem, der samfunn av planter, dyr, sopp og mikroorganismar fungerer i samspel seg i mellom og med det ikkje-levande miljøet.

Uthus i Hisdal. Foto: Gry Gasbjerg Engemyr

Gamal kulturmark ved Hisdalsfjellet. Foto: Gry Gasbjerg Engemyr

Utsikt vestover fra gardane på Hisdal. Foto: Gry Gasbjerg Engemyr

Hisdal naturreservat består av ein villmarksprega aust-vest-gåande fjelldal.

Området er stort og variert, med mykje fjellbjørkeskog og innslag av sær mange spesielle kjempefuruer. Det er rikt på vilt, og dei to fjellgardane som ligg i austre del, set sitt preg på området med frodige, opne beitemarker rundt.

2 OMRÅDESKILDRING

2.1. Plassering

Hisdal naturreservat ligg i Setesdal Vesthei, i nedre del av Bykle kommune, på grensa mot Valle kommune, 5 – 10 km frå Bykle sentrum. Avgrensinga av reservatet frå sørvest til aust fylgjer kommunegrensa. Elles fylgjer reservatgrensa eigedomsgrensene (gnr./bnr.: 20/2, 20/3, og 20/4). Hisvatnet er inkludert i naturreservatet ved at reservatgrensa er trekt på nordsida av vatnet. Under Hisdalsfjellet ligg to fjellgardar med tilknytt innmark som utgjer eit kulturlandskap. Offisielt vernekart som syner avgrensinga av naturreservatet er vist i figur 1. Det er gjennomført grensemerking av Aust-Agder Jordskifterett og grenseendring av naturreservatet, og revidert vernekart og verneforskrift blei vedtatt av Miljødirektoratet i november 2015.

Naturreservatet utgjer eit areal på 16 138 dekar. Delar av naturreservatet inngjekk tidlegare i Steinsbuskardet – Hisdal biotopverneområde, eit viktig kalvingsområde for villrein, men denne grensa blei oppheva innanfor reservatet. Grensa er tatt vare på som grense for kalvingssone, med eigne ferdselsrestriksjonar som samsvarer med føresegnene for sone B i Steinsbuskardet-Hisdal biotopverneområde.

I Naturbase har Hisdal naturreservat identitetsnummer: VV00002666

2.2. Geologi og landskap

Geologi

Berggrunnen består av granitt og granittisk gneis i aust, og av banda, slira biotittrik gneis/migmatitt med grunnmasse av biotittgneis og amfibolitt i vestre del. Lausmassedekket består av morene i dalbotnen; mest tynn morene, men tjukkare i Støydalen og ved Hisdal (gardane).

På fjellet finst òg parti med mykje morene (opp mot Voilenuten, skardet frå Støydalen nordaustover opp mellom Gausen og Nausen). Under Hisdalsfjellet er det eit belte med skredjord. Ut over dette er det bart fjell og tynt dekke av lausmasser. Torv og myr førekjem spreidd, mest utprega ved Støylsløkjen.

Landskap og topografi

Området består av ein aust-vest-gåande fjelldal, Hisdal, med tilknytt heiområde. Området drenerer austover, til Otra. I ytre delar er dalen ganske vid, medan han raskt smalnar inn vestover; fyrst inn til Støydalen og etter det gjennom det dramatiske Hisvassjuvet, før han blir vidare att ut ved Hisvatnet lengst vest i reservatet. På sørsida hevar terrenget seg markert frå dalbotnen, og går over i eit "platå" som inneheld heiområde med skog, myrer og vatn. Sør for desse heiene hevar terrenget seg opp att, til eit større fjellområde som markerer skiljet mellom Hisdal og Ljosådalen. På nordsida av naturreservatet er skogen konsentrert i Støydalen, sentralt plassert på nordsida av vassdraget (vest for gardane). Terrenget både aust og vest for dette består av bratte skogslier og trelause skrentar som reiser seg brått og dramatisk opp til alpin sone. Landskapet er typisk for

regionen, med markerte nutar, større og mindre sprekkedalar, men òg vide heiområde med myrer og vatn.

Utvidelsen av reservatet mot sør består av to markerte dalsenkninger som også drenerer østover mot Holvatn; Styggedal i nord og en trang dal ned fra Himmelrikskjær. På sidene av alle tre dalene reiser terrenget seg brått. Naturreservatets laveste punkt er 74 moh. og ligger ved Holvatn, og reservatets høyeste punkt ligger på 256 moh. Topografien er variert med flere trange søkk og bratte skrenter.

2.3. Klima og vegetasjonstypar – tilstand og utvikling

Klima

Hisdal naturreservat ligg i Setesdal Vesthei, eit fjellområde djupt inne i Aust-Agder (ca. 13 mil frå kysten til Hisdal). Vintrane er prega av mykje snø som ligg lenge utover våren, spesielt i dei nordvende dalsidene. Normaltemperaturen varierer frå – 10 °C om vinteren til 11 °C om sommaren. Store delar av naturreservatet er sterkt utsett for vind, både oppover mot toppane og nede i dalen.

Naturgeografisk høyrer naturreservatet til den nordlege bar- og bjørkeskogsona - nordboreal sone (den øvste av dei skogkledde vegetasjonssonene), i klart oseanisk vegetasjonsseksjon (O2).

Vegetasjon, flora

Området er stort og variert, men sterkt dominert av fattige vegetasjonstypar. I furuskog er røsslyng-blokkebærfuruskog vanlegaste vegetasjonstype, men knauskog er òg utbreidd. Noko ”furuskog” (som i dag er dominert av bjørk) i Støylaldalen ligg på betre bonitet. Store areal med blåbærbjørkeskog finst i området. I brattare lisdeler under skrentar og fjellknauser, samt i Støylaldalen, er bjørkeskogen av ein rikare type, med til dels høgt innslag av låge urter og bregnar. Dei rikaste skogtypene finst oppunder Hisdalsfjellet, der blåbærskogen i det nedste avsnittet av lia (mot gardane) gradvis blir erstatta av sivevasspåverka, rikare vegetasjon på skredjord. Her inneheld feltsjiktet artar som raud jonsokblom, markjordbær, blåklokke, hundekveke, myskegras, skogsvinerot, hengeaks, skogstjerneblom, trollbær, skogfiol, kvitbladtistel, kransmynte og bleikstorr.

Vegetasjonstypene her er ei blanding av rikare høgstaudeskog og lågurtskog (gjeld tørre område). Tresjiktet er meir variert

enn i dei store bjørkeskogsliene i området. Andre liknande rike parti finst nord og aust i Dipleåsen, i skrenten vest for Hisdalsfjellet og i den sørvende skrenten (nedste delen) mot Hisvassjuvet. I overrisla berg under stupa i Hisdalsfjellet finst litt rikare bergsprekk-/bergflatevegetasjon og bergknaus-/bergflatevegetasjon, med flekkgriseøyre, kattedot, taggbregne og store mengder kvit bergfrue og rosenrot. Det er ikkje avdekt førekomstar av artsrik fjellvegetasjon. Fattige sumpskogstypar av furumyrskog finst som smale band i mange myrkanter.

Myrene er i hovudsak fattig fastmattemyr, med artar som kvitlyng, torvull og duskull. Enkelte intermedieære og rike parti, med mellom anna litt gulstorr, finst i bekkkanter.

Samla sett må floraen i området seiast å vera typisk for høgtliggande skogar i denne regionen, altså ganske artsfattig.

Treslag

Bjørk er det vanlegaste treslaget i området, og dannar reine bestand og blandingsbestand med andre lauvtreslag, samt furu. Furu er dominerande på heiområda sør for Hisdal (oppe på heiene, over ”brekken” – dei lågastliggande lisdelerne er bjørkedominerte), og elles i lokale holt. Av andre naturleg førekommande treslag, er osp og rogn vanleg i alle rikare lauvskogslie, særleg under Hisdalsfjellet. Selje og hegg er meir sjeldne, men finst òg i rike lauvskogar. Einer er vanleg i heile området. Litt gran er planta inn for å ta av for vind på vestsida av gardane. Elles finst nokre få grantre spreidd i liene, truleg som resultat av frøspreiing ut frå plantefelt.

Karplanter

Sjølv om det meste av området er karplantefloristisk trivielt og fattig, finst små parti med ganske rik bjørkeskog. Skredjord/sørbergelementet er ikkje godt utvikla i området. Ëi raudlista karplante, solblom *Arnica montana* (raudlistestatus VU – sårbar), er funne på fleire plassar i det gamle kulturlandskapet. Solblom er knytt til slåtteng, naturbeitemark og hagemarkskog og har gått sterkt attende i Noreg som fylgje av opphør av beite og utslått (Artsdatabanken). Dei største verdiane av biologisk mangfald finst nok i ”rest-furuskogane” som har ein stor førekomst av spesielt gamle furuer og element knytt til gamal furuskog.

Sopp

Det er gjort mange innsamlingar av råtevedsopp på furu. Fleire interessante artar er funne, irekna fire raudlisteartar. Raudlistearten brun kvitkjuke (NT) er berre funnen to gonger tidlegare i Aust-Agder. Raudlistearten *Skeletocutis lenis* (NT) er ein god signalart for biologisk verdfulle skogsmiljø, medan hornskinn *Phlebia cornea* (NT) ikkje tidlegare er funne i Aust-Agder. Sig-

nalartane piggbroddsopp *Asterodon ferruginosus*, hengepigga *Mucronella calva/flava* og furustokk-kjuke *Phellinus pini* blei òg funne på furu i området. Av meir alminnelege råtevedsopp på furu kan nemnast tanna fiolkjuke *Trichaptum fuscoviolaceum* og rutetømmersopp *Antrodia xantha*. I eit nasjonalt perspektiv er ikkje floraen av vedbuande firusopp svært godt utvikla i Hisdal, men i eit regionalt perspektiv peikar området seg ut som rikt og verdfullt. Vidare undersøkingar kan dessutan avdekkje andre kravfulle artar.

Vilt

Hisdal er ein viktig del av leveområdet for Noregs og Europas sørlegaste villreinstamme – det store villreinområdet ”Setesdal Ryfylke”. Dette området inneheld ”opphavleg villrein”, sjølv om reinen i Setesdal Austhei har noko genetisk innblanding frå tamreinen, og er eit viktig kalvingsområde. Noreg har eit internasjonalt ansvar for å ta vare på dei siste villreinstammene, og seinare års tilrådingar i villreinforvaltinga fokuserer mellom anna sterkt på arealforvaltinga i villreinfjella våre.

Av hønefugl finst raudlistearten lirype (NT) og orrfugl, kanskje òg storfugl. Området er truleg eit viktig ”produksjonstereng” for lirype. Det er ikkje kjende reirplassar for kongeørn innanfor reservatet, men heile arealet inngår truleg i territoriet for eit kongeørnpar. Alt i alt er området etter alt å dømme nokså rikt på vilt.

2.4. Kulturlandskap

Dei to gardane på Hisdal var i tradisjonell drift fram til byrjinga av 1950-åra, og beitepresset frå kyr, sauer, geiter og hestar i innmarksområdet rundt gardane var høgt. I fylgje grunneigar, viser bilete av Hisdal frå tidleg på 1900-talet at dagens lauvskogslie bestod av snautt beitelandskap. Dette stadfestar inntrykket av at kulturpåverking i dalføret i sterk grad har forma skogen.

Rundt gardsbruka finst store, opne kulturmarker på hovudvollane ved husa, men òg mindre opne beitebakkar aust og vest for husa. Botanisk er området prega av ”forfall” som fylgje av stadig mindre (no låg) beiteintensitet over ein lang periode. Dei seinare åra har det berre vore nokre få sauebesetningar som har beita i området, og i dag blir området beita av ein lokal sauebesetning (omkring 40 dyr). Noko elg og rein streifbeiter i kulturlandskapet. Den tydelege kulturbruken blir spegla i vegetasjonen og skogstrukturen i området. Dei bjørkedominerte liene, særleg dei rike liene i Støydalen, inneheld ofte eit ganske blomsterrikt feltsjikt som truleg er resultat av tidlegare beiteaktivitet.

Figur 2: Flybilete viser verdfulle biomangfaldlokalitetar (raud strek). Nummereringa elles viser til ulike vegetasjonstypar innan området; 1. Sølvbunkeeng, 2. Engkvein-blåklukke-seterfrytle-eng, 3. Blåbærfjellbjørkeskog, 4. Fattigmyr, 5. Ur/blokkmark, 6. Fuktig eng / fattig myr, 7. Finnskjegg-eng og 8. Blåtopp-eng. Dei avgrensa lokalitetane er A. Blåtoppeng med solblom og B. Tørrbakkeeng med flekkgriseøyre. Kartet er henta frå skjøtselsplanen (Svalheim 2008).

På oppdrag frå Fylkesmannen er det gjort ei kartlegging av kulturmarka og utarbeidd ein skjøtselsplan for områda rundt gardane i Hisdal naturreservat, sjå figur 2. Planen legg grunnlag for gjennomført og planlagt skjøtsel. Under registreringa blei det funne to verdfulle biomangfaldlokalitetar i området; A. Blåtoppeng med solblom og B. Tørrbakkeeng med flekkgriseøyre. Andre vegetasjonstypar som er omtala i kulturlandskapet er; 1. Sølvbunkeeng, 2. Engkvein-blåklokke-seterfrytle-eng, 3. Blåbærfjellbjørkeskog, 4. Fattigmyr, 5. Ur/blokkmark, 6. Fuktig eng / fattig myr, 7. Finnskjegg-eng og 8. Blåtopp-eng (Svalheim, 2008). Generelt er naturengfloraen bare svakt utvikla, og ikkje særleg artsrik. Store bestand av sølvbunke vitnar om dårleg hevd, der naturengflora frå tidlegare tider er erstatta av artsfattig vegetasjon.

Tekniske inngrep

Ei kraftline går gjennom dalen, og i samband med denne er det ei ryddegate. Det finst eit intakt gardstun med to hovudbygg, ein driftsbygning i gamal stil og fleire mindre bygg. Ut over dette er det ei jakthytte opp mot Voilenuten, og setra «Flottebu» ligg òg innanfor verneområdet. Nokre små stiar finst i området. Med unntak av bygga og den opne kulturmarka ved desse, står området i dag fram som svært lite påverka av menneske.

2.5. Skogstruktur og tilstand

Sjablommessig kan ein seia at området består av tre element; (i) tette lauvskoglier med nesten total bjørkedominans (Dipleåsen, nederste del av Hisdalsliene, delar av Støydalen), (ii) heier med glissen, furudominert skog (Hestekvæven – Storetjønnheii) og (iii) bestand med bjørk i lågare tresjikt og spreidd med ekstremt grove, ofte høgvaksne furuer (holtvis eller som enkeltksempplar, gjeld særleg sentralt i Støydalen). Type nr. (ii) representerer ein furuskogstype som ikkje er uvanleg i lågproduktive heiområde i Agder. Type nr. (iii) representerer ein sjeldan rest av ”kjempefuruskogar” på god bonitet. Dette har tradisjonelt vore ein skog prega av urskogsdynamikk og skogbrann, medan skogbiletet i dag er prega av sterk bjørkeforynging.

For å forstå dagens skogbiletet i Hisdal, må ein trekkje inn betydninga av kulturpåverking. Utan menneskeleg påverking, er det sannsynleg at sjølv dei mest produktive områda i Hisdal hadde vore dominert av furu, og at for eksempel Støydalen ville bestått av høgreist og grovvaksen furuskog. Kulturpåver-

kinga i dei rikare skogtypene har vore sterk, med omfattande beitepress og virkeuttak til lokal bruk (eventuelt kan noko tømmer òg ha blitt fløytt ut av området). Samstundes har brannfrekvensen truleg gått ned, i alle fall i seinare tiår. Ein kombinasjon av sterkt sauebeite på furuforynginga, sterk frøspreiing frå bjørka, regenerering av bjørk frå stubbeskot/rotskot og færre skogbrannar (som gjev furua forverra spiringskår), har favorisert bjørkeforynging. Då beitepresset blei mindre, må dette ha ført til at ein tett bjørkeskog raskt har etablert seg i det gamle furuskogsterrenget. Per 2016 har den potensielt mest verdfulle furuskogen i området difor eit kraftig ”rest-preg”. I området er det likevel ein høg konsentrasjon av gamle, grove furuer. Truleg har fleire hundre tre ein alder over 200 år.

I tilknytning til Støydalen (kjerneområde 4) samt i kjerneområde 3 og spreidd elles i området, finst det ein del særleg sjeldne furuer, som har brysthøgdediameter i intervallet 70-120 cm, og der krone/barkstruktur vitnar om særleg høg alder. Til saman finst kanskje så mykje som 50-100 slike kjemper i området. I tillegg finst ei rekkje tilsvarande grove gaddar og spreidd førekomst av læger av kjempedimensjonar (i alle råtefasar). Svært mange av desse elementa har spor etter brann. Furuskogen sør for gardane i Hisdal (”heiskogen”) har òg ein stor førekomst av svært gamle furuer, særleg i kjerneområde 1. Men her er både dimensjonar og trehøgder mindre, og det finst ikkje så mykje daudt trevirke som i kjerneområde nr. 4. Furuskogen i Storetjønnheii (aust for kjerneområde 1) og i dalskinga aust for Dipleåsen er kraftigare påverka av gamle hogstar, og med færre svært gamle tre enn i dei nemnde delområda.

Det er ikkje ny skogbrukspåverking i området, bortsett frå i ryddingsgata under høgspentlina og spreidd uttak av ved nær husa. Vegen inn til Store-Hisdal blei ferdigstilt i 1947. Ei lita sag sto i ein sidebekk til hovudvassdraget.

Lauvskogen i området er vesentleg ganske samvaksen. Lauvtre når sjeldan over brysthøgdediameter på 35 cm. Lauvskogen viser spreidd innslag av daudt trevirke, men har ikkje nemneverdig naturskogspreg. Nokre stader finst ospeholt med ganske mykje daud ved, for eksempel aust på Dipleåsen og under Hisdalsfjellet.

Daud ved i Hisdal naturreservat. Foto: Ingunn Løvdal

Uthus på Hisdal. Foto: Gry Gasbjerg Engemyr

Det har vore tradisjonell drift med tidvis intensiv beiting i heile Hisdal frå gamalt av. I dag beiter det nokre sau i området, og området blir fyrst og fremst bruka til friluftsliv, jakt og fiske av grunneigarar, lokale og spesielt interesserte som kjenner til området.

3 BRUKARINTERESSER

3.1. Husdyrbeiting, skogbruk, jakt og fiske

Dei to gardane i Hisdal var i tradisjonell drift fram til tidleg i 1950-åra. Då var det både kyr, geiter, sauer og hest på dei to bruka. Produksjonen på garden var retta mot geitost. Etter drifta tok slutt, har det berre blitt beita av sauer som blir slopne kvar vår. I dag er det ein lokal gardbrukar som har sauene sine (om lag 40) i Hisdal på beite. Gardbrukaren er innstilt på å fortsetja med sauehald og å ha besetninga i Hisdal ut planperioden (2016 - 2025). I tillegg slår grunneigarane innmarka rundt gardane med beitepussar kvart år, og det blir hogge bjørkeskog til ved.

Grunneigarar jaktar småvilt og storvilt i naturreservatet, og det blir fiska med både stong og garn i vatn og vassdrag. I Hisvatnet blir det og bruka båt. Det er to små hytter i verneområdet; Flottebu ved Hisvatnet og ei jaktbu ved Voilenuten.

3.2. Friluftsliv og ferdsel

Naturreservatet er eit flott mål for friluftsliv året rundt. Mange medeigarfamiliar i Hisdal har ført med seg aktivitet året rundt, men i nyare tid har heia vore lite nytta av andre. Området har fine stiar, og ei hengjebro gjer det enkelt å krysse elva vest for Hisdalstjønni. Det er ikkje grunn til å tru at friluftsliv bidrar til nemneverdig slitasje i området.

Det er lagt restriksjonar på ferdsel innanfor naturreservatet. Føresegner og unntak kjem fram i verneforskrifta. Generelt er det venta at folk nyttar seg av stiar slik at ferdsel blir kanalisert.

3.3. Forsking og undervisning

Fylkesmannen er ikkje kjend med interesser for forskning eller undervisning i området, men det er mogleg at den naturvitenskaplege interessa vil auke etter kvart som det blir sett i gang tiltak retta mot kulturlandskapet og furuforynging, samt kartlegging av kalvingsområde for villrein (sjå tabell 1).

Ryddehaug og kulturmark. Foto: Gry Gasbjerg Engemyr

Liggande daud ved. Foto: Ingunn Løvdal

Forvaltingsmåla for Hisdal naturreservat er å ta vare på eit skog- og heiområde med kjempe-furuskog som er karakteristisk for indre delar av Aust-Agder. Naudsynte kvalitetar for villreinkalving skal bli tatt vare på i området. Kulturmarka rundt gardane i Hisdal skal ikkje gro att, og kulturengfloraen skal bli tatt vare på og fremja. Det er planlagt fem ulike forvaltningstiltak.

4 FORVALTINGSMÅL, BEVARINGSMÅL, TILTAK OG RETNINGSLINER

Forvaltingsplanen skal vera ein reiskap for å sikre naturkvalitetane i området ut frå overordna forvaltingsmål og konkretiserte bevaringsmål.

Dette kapittelet omfattar vurderingar av behov for skjøtselstiltak og andre tiltak i perioden 2016 -2025. All bruk og skjøtsel skal bli planlagt og gjennomført som ein del av arbeidet mot å nå bevaringsmåla, i tråd med skjøtelsesplanen (Svalheim 2008). Alle tiltaka er viste i ei oversikt fremst i rapporten (tabell 1).

4.1. Forvaltingsmål og bevaringsmål

Ei forvaltning basert på bevaringsmål, tilstandsvurdering av naturkvalitetane og overvaking skal gjeva ei betre kvalitetssikring av kva for tiltak som blir prioritert. I detteligg det òg å skaffe seg grunnlag for å dokumentere effekten av gjennomførte tiltak. Dette er avgjerande for vurdering av behov for vidare tiltak.

Forvaltingsmål for Hisdal naturreservat

Ta vare på eit skog- og heiområde med kjempefuruskog som er karakteristisk for indre delar av Aust-Agder. Naudsynte kvalitetar for villreinkalving skal bli tatt vare på i området. Kulturmarka rundt gardane i Hisdal skal ikkje gro att, og kulturengfloraen skal bli tatt vare på og fremja.

Tabell 2: Bevaringsmål for Hisdal naturreservat

Naturverdier	Bevaringsmål	Trusler	Tilstand	Tiltak nr
Kultureng/-landskap	Arealet av kultureng rundt gardane på Hisdal skal auke med 26,22 daa, jf. figur 3 og tabell 3.	Attgroing	Middels (varierende)	1, 2, 3 og 4
Solblom	Talet på individ og lokalitetar for solblom skal auke	Attgroing og sterkt beitetrykk	Middels (varierende)	1, 2, 3 og 4
Kalvingsområde for villrein	Sikre at dei mest bruka kalvingsområda for villrein blir brukt	Ferdsel	God	5

4.2. Forvaltingsopp- gâver og tiltak

Dei ulike tiltaka som det blir greia ut for i dette kapittelet er knytt til bevaringsmål i kapittel 4.1. I nokre tilfelle har det lite for seg å knyte tiltaket opp mot eit målbart bevaringsmål. Då blir tiltaket omtala i meir generelle former..

Tiltak 1: Rydding av fjellbjørkeskog rundt gardane

Når	Tiltak	Område	Tidsbehov	Aktør	Status
2017-2020	Rydding av skog rundt gardane, med brenning av kvist	Lia bak gardane og nedanfor veg aust for gardane, sjå figur 3	25 dagsverk	SVR, SNO Grunneiar	Mykje rydding gjennomført i 2012 Oppfølging er naudsynt

Lokalisering: Prioritert skjøtselssone, sjå figur 3

Skildring: Bak gardane har bjørkeskogen trekt seg langt ned mot gardane. På 10 x 10 meter vart det i 2011 talt opp mot 30 - 40 tre. Heile området rundt gardane (sjå figur 3) har opphavleg vore kulturmark. Dette er tydeleg i form av haugar av stein, gjerde og oppbygde nivå, samt restar av grøfter som er plastra med stein. Nokre lommer i bjørkeskogen har framleis restar etter kulturrengflora. Det er på sikt ønskjeleg å rydde heile den gamle innmarka for bjørkeskog, men ei eventuell etappevis rydding skal bli gjort etter figur 3. Veldig mykje har blitt utført av grunneiar i 2012, og kulturmarka er i stor grad opna opp etter 2011. Det er likevel behov for å sjå på området på nytt for å vurdere kva som skal til for å slutføre ryddinga. Det er eit mål at alt areal som blir opna opp skal bli halde ope på lang sikt. Den enklaste metoden for dette er bruk av beitedyr. På grunn av det kjølege fjellklimaet er likevel veksten liten, noko som inneber behov for mindre innsats for å halde areala opne enn i låglandet. Det er i dag ein lokal besetning på om lag 40 sauer som blir slopane på beite i Hisdal. Signala frå saueeigaren er at beitinga vil halde fram med om lag same sauetal i området ut planperioden (sjå tiltak 3).

I løpet av planperioden må det bli gjort ei evaluering av om dette beitetrykket er tilstrekkeleg for å halde dei rydda areala opne på lang sikt. Dersom det er behov for meir innsats, vil manuell rydding eller høgare beitetrykk bli vurdert som aktuelle tiltak. Daudgraset i rydda område bør bli brent om våren etter hogsten for å få best mogleg beite, sjå tiltak 4.

Grana vist i figur 3 er planta for å skjerme gardane mot vind, og har i fylgje grunneigarane ein viktig funksjon som vindskjerm både for bygningar og folk som oppheld seg på gardane. Grana

skal difor ikkje bli tatt ut, men fortsetja å stå ut si levetid. Det kan på sikt bli tatt opp til vurdering om skjermen etter kvart skal bli fornya.

Områda som er aktuelle for skjøtselstiltak dekkjer totalt eit areal på 28,31 dekar, der 2,10 dekar utgjør den planta grana. Dei prioriterte områda utgjør eit samla areal på 8,28 dekar, jf. tabell 3.

Praktiske føringar for gjennomføring av tiltak:

- Tømmeret må bli tatt ut av naturreservatet, då det er snakk om ganske store mengder. Kvist bør bli samla og brent på eigna plassar. Eigna plass for oppsamling og lessing er på nedsida av bommen på veg opp mot Hisdal.

- Ein må bruke traktor med tilhengar i transporten av trea ut av området på grunn av tilgangen til området, og desse bør køyre minst mogleg utanfor vegen oppe på Hisdal for å unngå skader på vegetasjon. Lettare køyretøy (til dømes ATV eller lassberar) kan bli bruka til å trekkje trea bort til hengaren.

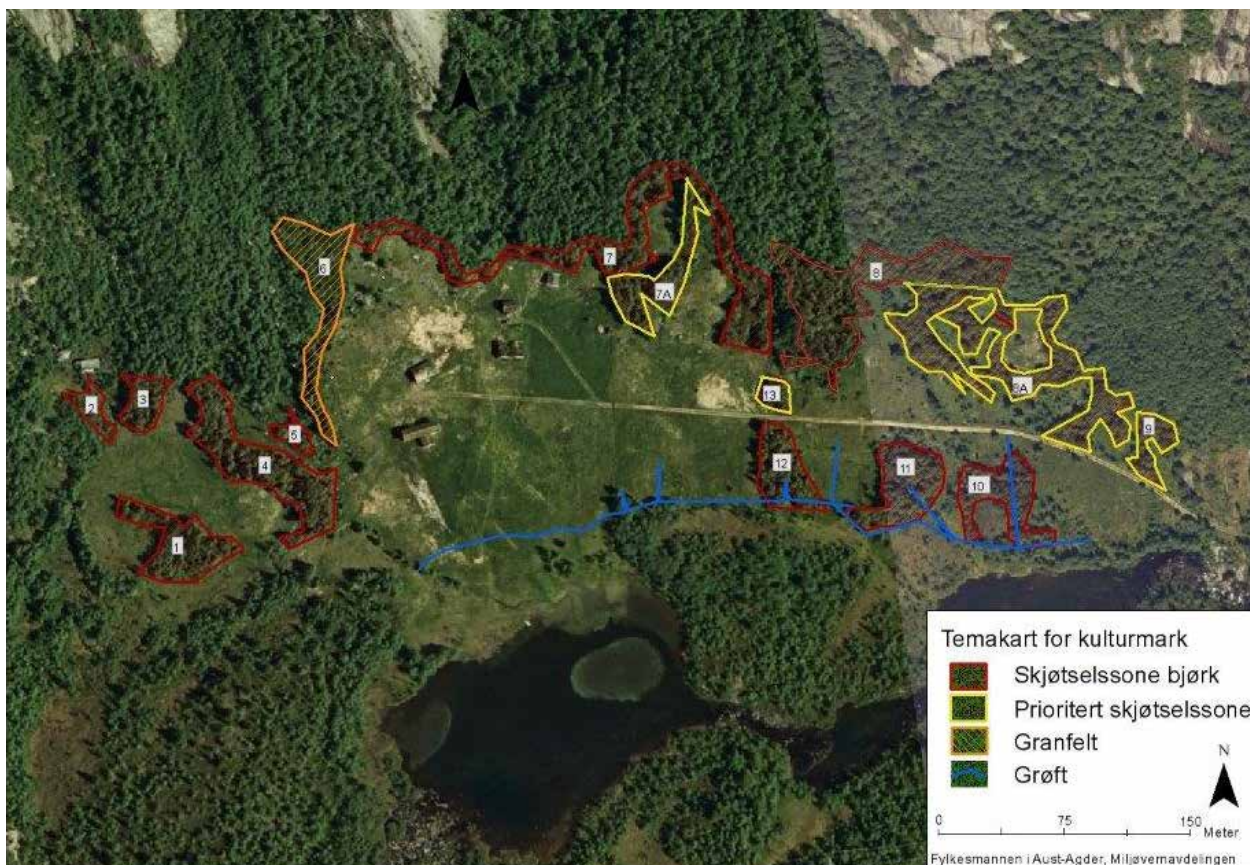
- Stubbar skal bli kappa så nære bakken som mogleg, anten i hogsten eller ved etterrydding. For å unngå renning (rotskot) og få raskare rotning, kan ein splitte barken frå veden med eit spett og stappe jord imellom. Dette er svært tidkrevjande, og er ikkje påtenkt eventuelle entreprenørar, men kan gjennomførast av grunneigar dersom grunneigar ønskjer det.

- Skot som ikkje blir beita påfølgjande år, må bli fjerna manuelt. Det er ønskjeleg å unngå bruk av plantevernmidlar, men målretta pensling av bjørkestubbar kan bli vurdert om det viser seg naudsynt.

- Lokalitetar for solblom må bli merka og tatt spesielt omsyn til under hogst, utkøyring og brenning av kvist.

Kostnad:

Tiltaket er spesielt og kostnaden er difor vanskeleg å fastsetja på førehand. Det er ikkje urimeleg å sjå for seg ein kostnad opp mot 2 000 kroner pr. dekar etter frådrag for tømmeret.

Figur 3: Temakart for kulturmark, med prioriterte skjøtselssoner.

Tabell 3: Areal av ulike område som er knytt til skjøttels-tiltak i figur 3

Områdenr.	Skogtype	Areal (dekar)
1	Bjørkeskog	1,75
2	Bjørkeskog	0,42
3	Bjørkeskog	0,65
4	Bjørkeskog	2,88
5	Bjørkeskog	0,29
6	Granfelt	2,10
7	Bjørkeskog	5,50
7A		1,45
8	Bjørkeskog	9,12
8A		4,86
9	Bjørkeskog	0,65
10	Bjørkeskog	1,59
11	Bjørkeskog	1,72
12	Bjørkeskog	0,32
13	Bjørkeskog	1,32
Totalt		28,31
Totalt	Bjørkeskog	26,22
Totalt fyrste prioritet	Bjørkeskog	8,28

Kulturmark og grengrodd grøft. Foto: Gry Gasbjerg Engemyr

4: FORVALTINGSMÅL, BEVARINGSMÅL, TILTAK OG RETNINGSLINER

Tiltak 2: Opning av grøfter

Når	Tiltak	Område	Tidsbehov	Aktør	Status
2017-2018	Opning av grøfter	Jorde aust for gardane og nedanfor veg mot elva	10 dagsverk	Ekstern	Må bli plantagt

Lokalisering: Vist på figur 3 med blå strek. I tillegg må eit område bli vurdert drenert ovanfor veg i skjøtselssone 8 (vurdering ved synfaring). Det må bli etablert utløp for dei opna grøftene til elv/tjern.

Skildring: Aust for gardane, i hovudsak på nedsida av vegen, er det grøfter som har hatt som mål å drenere kulturmarka som er utsett for betydeleg mengder vatn frå det bakanforliggende fjellet. Store delar av grøftene (figur 3) har med tida blitt tetta att. Dette har ført til at enkelte område har fått meir preg av myr/sump. I ein del område har grøftene nærast forsvunne og vatnet sig opp av jorda og dannar overflatevatn ved mykje nedbør. Kulturengplanter, som solblom, toler dette dårleg. Dei gamle grøftene bør difor bli grave opp for å drenere bort vatnet. Behov for ekstra grøfter kan bli vurdert som del av evaluering etter fyrste grøftereinking. Den totale lengda av grøfter som skal bli grave opp att, utgjer om lag 600 meter.

Praktiske føringar for gjennomføring av tiltak:

- Før grøftinga tek til må traséane bli gått opp og merka med SNO og grunneigarane.
- Grøftinga må skje etter snøsmelting og når det er lite nedbør, men ikkje i hekkeseongen. August eller september er passande tidsrom.

Tiltak 3: Beiting

Når	Tiltak	Område	Tidsbehov	Aktør	Status
Årleg	Beiting (sau)	Kulturmarka og skogen	2 dagsverk/år	Grunneigar Ekstern saueigar	Er i gang

Lokalisering: Kulturmarka og skogen rundt gardane i Hisdal.

Skildring: Ein lokal gardbrukar har sauebesetninga si i Hisdal, og gardane er inngjerda. Den søre delen av gjerdet ved gardane blei i 2014 flytt opp til vegen, slik at beitedyr og villrein kan passere på nordsida av Hisdalstjønna. Portane skal vera stengde så lenge beitedyr er sleppte. Det bør òg bli sett opp ein eller fleire slikkestein i området med ope landskap, slik at fleire sauer trekkjer inn mot engene. Slikkesteinen bør stå innanfor kanten av bjørkeskogen, fordi det vil vera meir tråkk rundt denne som vil slite ned vegetasjonen. Saueigaren har planer om å fortsetja å ha sauebesetninga si i Hisdal ut planperioden.

- For å unngå store skader på vegetasjon og at ein set seg fast i dei fuktige områda, skal det bli nytta beltegåande «minigravar».
- Grøftene skal vera djupare enn 80 cm.
- Massane som blir tatt opp, blir spreidde ut over sideareala til grøfta, med tilstrekkeleg avstand til at massene ikkje fell attende i grøftene. Massane skal ikkje liggje i større haugar eller som små «eskere» i terrenget etter fullført graving.
- Vest-austgåande grøft må bli opna opp mot elv/tjern. Grøftene nærast elva bør bli reinska opp manuelt, då desse områda er veldig blaute.

Kostnad:

Med ei framdrift på dryge 60 meter om dagen, vil ein kunne gjennomføre tiltaket på 10 dagsverk med gravemaskin. Basert på innhenta timepris for mann og maskin samt maskintransport, vil ein måtte rekne med ein kostnad på om lag 75.000 kr.

Myrete eng og Hisdal fjellet. Foto: Ingunn Løvdal

Tiltak 4: Slått og brenning av open kulturmark

Når	Tiltak	Område	Tidsbehov	Aktør	Status
Årleg	Slått og brenning	Kulturmarka ved gardane i Hisdal	5 dagsverk/år	Grunneigarar, SNO, SVR, Kommunen	Må bli planlagt i detalj årleg

Lokalisering: Kulturmarka rundt gardane på Hisdal.

Skildring: Slått av all open kulturmark bør bli gjennomført årleg etter bløming av viktige kulturengplanter, med særleg omsyn til solblom. På våren bør sølvbunkeengene bli brent. Detaljerte tilrådingar om tidspunkt og gjennomføring av slått og brenning er gjevne i skjøtelsesplanen som er utarbeidd av Svalheim i 2008 (sjå vedlegg 2), og desse skal bli fylgde. I område med tuver skal det bli nytta beitepussar, men ikkje meir enn ein gong om året, då dette kan gjeva ein uønskt gjødslingseffekt.

Grunneigar har skaffa seg ein stor beitepussar og har slått store område dei siste åra for å få bort tuver og fremja veksten av floraen tilknytt sølvbunkeeng. Det er naudsynt med ein lettare to-hjula beitepussar for å kunne skjøtte bratte parti som eventuelt blir rydda for bjørkeskog i planperioden. Tilgang på utstyr må bli avklara i samråd med SNO og kommunen, eventuelt SVR. Det hadde vore ideelt med meir tradisjonell slått der ein fjernar graset, men på grunn av tilgjengelege ressursar er det mest effektivt at ein held fram med slått med beitepussar.

Tiltak 5: Kartlegging av kalvingsområde

Når	Tiltak	Område	Tidsbehov	Aktør	Status
Årleg	Kartlegging av kalvingsområde for villrein	Heile Hisdal NR, samt Ljosådalen	3 dagsverk/år	SVR, SNO, evt. ekstern utdanning-/forskningsinstitusjon	Er i gang

Lokalisering: I hovudsak vestre delar av naturreservatet, samt område ikring (sjå figur 1)

Skildring: Før Hisdal naturreservat blei etablert, var delar av reservatarealet inne i eit biotopverneområde som «kalvingsområde for villrein» (etablert etter viltlova). I dag er det usikkert kva for område som faktisk blir nytta av villreinen til kalving. Ved å avdekkje lokalitetar for kalving, vil ein kunne ha ei meir sikker forvaltning av desse verdfulle funksjonsområda. Registreringa starta under kalvinga våren 2012, i forbindelse med registrering i Ljosådalen. Det blei registrert kalving i Hisdal. Registreringane skal bli merka på kart og plotta med GPS, for deretter å bli lagt inn i relevante kartdatabasar som eit verktøy for framtidig forvaltning. Om det er klare tendensar i arealbruken under kalving, bør det bli laga ei oppdatert kalvingssone. Villreinen må ikkje bli forstyrta i registreringa. Kartlegginga bør bli fylgt opp årleg over minst 5 år.

Motorferdsel

Motorferdsel i utmark blir normalt regulert av lov om motorferdsel i utmark og vassdrag (motorferdsellova). Litt enkelt sagt er det i utgangspunktet ikkje lov med motorferdsel i utmark. Føremålet med lova er å verne om naturmiljøet og sikre fri-luftsverdiar. Verneforskrifta for Hisdal naturreservat inneheld eit generelt forbod mot motorferdsel, medrekna forbod mot start og landing med luftfartøy, forskrifta § 3 punkt 4:

§ 3 pkt. 4: «Motorferdsel er forbode, medrekna start og landing med luftfartøy»

Dette inneber at motorferdsel i Hisdal naturreservat er regulert av to lovverk: Motorferdsellova og verneforskrifta. Bykle kommune er ansvarleg styresmakt for motorferdsellova, medan SVR er ansvarleg styresmakt for verneforskrifta. I tillegg til løyve frå det offentlege, må ein òg ha løyve frå grunneigarar for alle eigedomane som ein ynskjer å køyre på.

Verneforskrifta har fleire generelle unntak frå forbodet mot køyring knytt til transport av vilt, køyring på bomvegen, køyring i samband med skjøtsel av kulturlandskap, i samband med jordbruk og vedlikehald av bygningar, veger og stigar, samt ved drift av kraftanlegg. Unntaket for køyring og parkering på bomveg inn til gardane i Store-Hisdal, blei endra ved ei forskriftsendring i 2015. Bruk av snøskuter på ubrøyta veg inn til Store-Hisdal på vinterføre skal no fylgje reglane i motorferdsellova. Det er difor ikkje lenger naudsynt å søkje forvaltnings-

4.3. Retningslinjer

Generelt

Tiltak som blir planlagt og sette i verk skal ikkje gå ut over føremålsparagrafen i verneforskrifta. Det er bare forvaltningsstyresmakta eller dei forvaltningsstyresmakta fastset som har lov til å setja i verk tiltak innanfor naturreservatet.

4: FORVALTINGSMÅL, BEVARINGSMÅL, TILTAK OG RETNINGSLINER

styresmakta om særskilt dispensasjon for bruk av snøskuter på denne bomvegen. Søknad må likevel sendast til Bykle kommune for handsaming etter motorferdsellova. Anna bruk av snøskuter som ikkje er omfatta av unntaksføresegnene i verneforskrifta krev særskilt dispensasjon frå vernemyndigheitene.

Innanfor reservatgrensene er det to stølar/jakthytter som er i bruk og som er aktuelle mål for snøscootertransport; «Flottebu» ved Hisvatnet og jaktbua ved Voilenuten sør i reservatet. Begge er vist på vernekartet, sjå figur 1. I tillegg er det fire fritidsbustadar som ligg samla på Rossåsen like utanfor vernegrensa i søraust; i Valle kommune, heretter kalla «Rossåsen». Vinterløypa frå Rossåsen ned i Ljosådalen sør for Hisdal er bratt og lite farbar med snøscooter om vinteren. Den mest aktuelle snøscootertraseen til desse fritidsbustadane er difor inn frå vegkrysset ved Litjøn, like aust for reservatgrensa, via Hisdal NR og opp på Rossåsen. På visse vilkår vil det vera aktuelt med løyve for naudsynt transport av proviant og til vedlikehald av bygningane for alle dei nemnde fritidsbustadane.

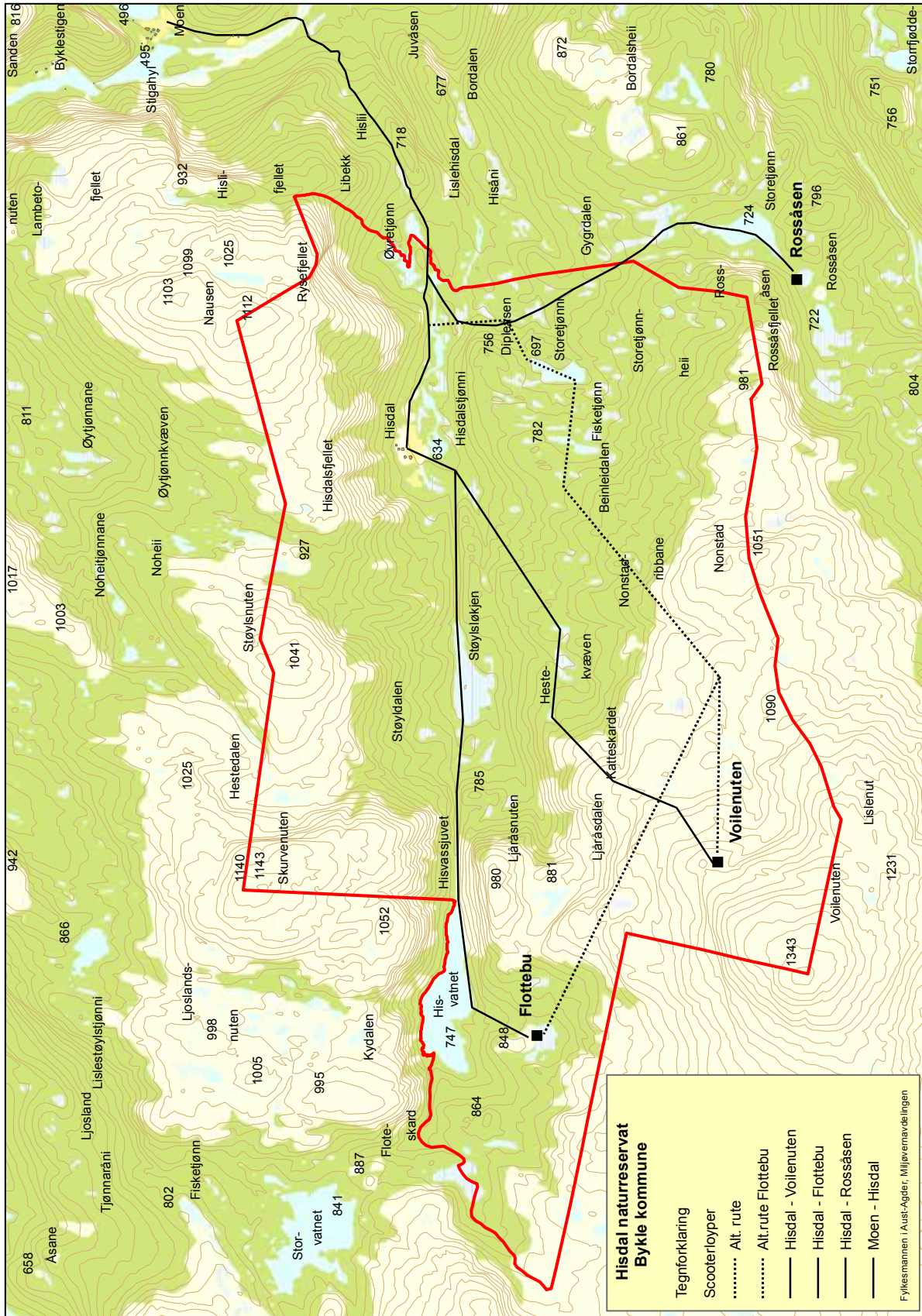
Faste traséar for scooterkøyring er ønskeleg for å få ei føresei- leg forvaltning av området. Fylkesmannen har ut frå tidlegare søkte løyve teikna inn aktuelle traséar inn til Flottebu, Voilenuten og Rossåsen på kart, sjå figur 4. Desse er føretrekte traséar. **Alle som søker løyve, må òg ha tillating frå grunneigar ved køyring over andre sine eigedomar.**

- Løyve skal vera behovsprøva jf. §§ 5 og 6 i verneforskrifta.
- Dersom det er sameige, med mange som har heimel på same fritidsbustad/støl/jakthytte, må desse samordne søknadar om løyve til ein søknad, med ein ansvarleg søker.
- For strekninga frå Store-Hisdal til Flottebu kan det bli gjeve løyve for inntil 4 (fire) turar tur/retur pr. sameige pr. år, med høve til å nytte fylgjescooter på alle turane.
- For strekninga frå Store-Hisdal til Voilenuten kan det bli gjeve løyve for inntil 4 (fire) turar tur/retur pr. sameige pr. år, med høve til å nytte fylgjescooter på alle turane.
- Det kan bli gjeve løyve for inntil 4 (fire) år av gongen.
- Det kan ikkje bli gjeve løyve for køyring i kalvingssona for villrein f.o.m. 25. april t.o.m. 31. mai.
- Det skal bli ført logg for all køyring fra Store-Hisdal inn til Flottebu og Voilenuten. Søklarane er sjølv ansvarlege for å ha eit system for loggføring gjennom sesongen som til ei kvar tid syner kor mange turar det er køyrt, og denne loggen må kunne visast fram ved eventuelle kontrollar. Loggen skal etter kvar sesong sendast til SVR, seinast 15. mai kvart år. Manglande loggføring og rapportering kan få konsekvensar for framtidig sakshandsaming ved søknad om løyve til motorferdsel i naturreservatet.
- Det er i utgangspunktet ikkje aktuelt med løyve til køyring på barmark.

Bomveg inn til gardane i Store-Hisdal. Foto: Ingunn Løvdal

4: FORVALTINGSMÅL, BEVARINGSMÅL, TILTAK OG RETNINGSLINER

Figur 4: Kart som viser aktuelle trasear for scooterkøyring til Flottebu, Voilenuten og Rossåsen.

Gamle furutrær med brannlyrer. Foto: Ingunn Løvdal

Alle typar tiltak som er i strid med forskrifta til Hisdal naturreservat, er søkjepliktige. Er du i tvil, må du rådføre deg med Verneområdestyret for Setesdal Vesthei, Ryfylkeheiane og Fraffjordheiane.

5 FORVALTINGSSTYRESMAKT OG SAKSHANDSAMING

Verneområdestyret for Setesdal Vesthei, Ryfylkeheiane og Fraffjordheiane (SVR) er forvaltingsstyresmakt for Hisdal naturreservat.

5.1. Sakshandsaming innanfor verneområdet

Alle typar tiltak som er i strid med forskrifta for Hisdal naturreservat, er søkjepliktige. Dersom tiltaket òg fell inn under lov eller forskrift som føreset kommunal sakshandsaming, skal søknaden sendast til kommunen, same praksis som hittil. Kommunen sender sakene vidare til SVR for sakshandsaming og vedtak etter forskrifta, og til Aust-Agder fylkeskommune, ved seksjon for kulturminnevern, for handsaming etter lovgjevinga for kulturminnevern. Dette blir gjort før kommunen eventuelt fattar vedtak etter "sitt" lovverk, til dømes plan- og bygningslova eller landbruket sine sektorlover for jord- og skogbruk.

Søknadar om tiltak som krev dispensasjon frå plan- og bygningslova, skal sendast til Bykle kommune. Sidan naturmangfaldlova er den "strengaste", sender kommunen fyrst over saka til SVR for handsaming etter forskrifta. Kommunen hand-samar etter det saka etter plan- og bygningslova, dersom SVR har fatta eit vedtak i søkjar sin favør.

For tiltak som er i strid med forskrifta for Hisdal naturreservat, og som ikkje fell inn under lov eller føresegner som byggjer

på eit kommunalt vedtak, skal søknad sendast direkte til SVR. SVR vil handsame saka og fatte vedtak etter verneforskrifta. Dersom tiltaket òg kjem inn under ansvarsområdet for styresmaktene for kulturminnevern, vil SVR sende saka til Aust-Agder fylkeskommune, ved seksjon for kulturminnevern, for handsaming etter aktuell lovgjeving.

5.2. Tiltak etter forvaltingsplanen

Tiltaka som er lista opp i tabellform i denne forvaltingsplanen (Tabell 1), er klarert for gjennomføring i forhold til verneforskrifta.

I forvaltingsplanen er det lagt opp til at tiltak generelt, til dømes informasjonstiltak, skal bli gjennomførte i samarbeid med SVR. Tiltak som ein måtte vera i tvil om kan vera i strid med verneføremål og/eller føresegner, skal bli avklara med SVR før gjennomføring.

5.3. Oppsyn

Statens naturoppsyn, Bykle lokalkontor (SNO Bykle), har ansvar for oppsyn i Hisdal naturreservat. SNO gjennomfører og /eller hjelper til i gjennomføring av forvaltningstiltak. Se <http://www.naturoppsyn.no/bykle/> for meir informasjon om SNO.

5.4. Økonomi

Det er ei statleg oppgåve å finansiere tiltak som fremjar verneføremål. Aktuelle forvaltningstiltak må bli initiert av forvaltingsstyresmakta, som er SVR. Tiltak i denne samanhengen er konkrete fysiske tiltak i verneområda som fylgjer direkte av forvaltingsplanen. Forvaltingsplanen skal vare i ti år. Etter dette vil tiltaka bli evaluert, og ei vidareføring vil bli vurdert.

Oppstillinga av tiltak i tabell 1 i forvaltingsplanen er ei oversikt over prioriterte tiltak. Denne dannar grunnlag for årlege søknadar om midlar til Miljødirektoratet. SVR og Miljødirektoratet er likevel avhengige av dei årlege løyvingane over statsbudsjettet til verna område i Noreg. Det er difor ikkje høve til å gjeva meir presise overslag for økonomi enn det som er gjort.

6 KJELDELISTE

Svalheim, E., 2008. Rapport; Skjøtsel av kulturavhengig biomangfold på Hisdal i Bykle kommune. Bioforsk

Svalheim, E., 2010. Handlingsplan for slåttemark, Svalheim 2010, Bioforsk.

Heggland, A., 2006. Naturfaglig undersøkelse av 7 skogområde i Agder og Telemark, s 32 – 41. Asplan Viak AS.

7 VEDLEGG

Vedlegg 1:

Forskrift om verneplan for skog. Vedlegg 1. Hisdal naturreservat, Bykle kommune, Aust-Agder

Fastsett ved kgl.res. 19. desember 2008 med heimel i lov 19. juni 1970 nr. 63 om naturvern § 8, jf. § 10 og § 21, § 22 og § 23. Fremma av Miljøverndepartementet.

§ 1. Avgrensing

Naturreservatet omfattar følgjande gnr./bnr.: 20/2, 3, 4 i Bykle kommune.

Naturreservatet dekkjer eit totalareal på ca. 16 138 dekar. Grensene for reservatet går fram av kart i målestokk 1:20 000 dagsett Miljødirektoratet februar 2015. Dei nøyaktige grensene for reservatet skal merkast av i marka. Knekkpunkta skal koordinatfestast.

Verneforskrifta med kart vert oppbevart i Bykle kommune, hos Fylkesmannen i Aust-Agder, i Miljødirektoratet og i Klima- og miljødepartementet. Det same gjeld jordskiftekartet som vert laga etter grensemerking.

Hisdal naturreservat inkluderer område i nordvest som er eit særst viktig kalvingsområde for villrein i Setesdal Vesthei. Denne delen av reservatet (kalvingssone) har eigne vernereglar/ferdslerestriksjonar som samsvarar med vernereglane for sone B i Steinsbuskardet-Hisdal biotopvernområde, som ligg nordvest for reservatet. Grensa for kalvingssona går fram av kartet. Miljødirektoratet kan ved forskrift oppheve ferdslereguleringane eller endre grensene for desse sonene. 0 Endret ved forskrifter 15 mars 2013 nr. 284 (i kraft 1 juli 2013), 2 nov 2015 nr. 1316.

§ 2. Føremålet

Føremålet med naturreservatet er både å sikre eit særst viktig kalvingsområde for villrein i Setesdal Vesthei og å ta vare på eit stort skog- og heiområde som er representativt for indre delar av Aust-Agder. Ein høg konsentrasjon av gamle grove furutre i området representerer restar av «kjempe-furuskogar» frå fortida, som er særst viktige for å ta i vare artsmangfaldet knytt til gamle furuskogar.

§ 3. Vernereglar

For naturreservatet gjeld følgjande reglar:

1. Vegetasjonen, medrekna daude buskar og tre, er freda mot skade og øydelegging. Det er forbode å fjerne planter og sopp (inkludert lav) eller delar av desse frå reservatet. Nye planteartar må ikkje innførast. Planting eller såing i utmark er forbode.
2. Dyrelivet, medrekna reirplassar og hiområde, er freda mot skade, unødige uroing og øydelegging. Utsetjing av dyr er forbode.
3. Det må ikkje settast i verk tiltak som kan endre naturmiljøet eller endre dei naturgjevne produksjonstilhøva for villreinen, gjera villreinen sitt livsmiljø ringare eller hindre villreinen sin bruk av området. Dette gjeld til dømes: Oppføring av bygningar, anlegg, gjerde eller andre varige eller mellombelse innretningar, parkering av campingvogner, brakker eller liknande, opplag av båtar, framføring av luftleidningar, jordkabler eller kloakkrør, bygging av vegar, drenering eller anna form for tørrlegging, uttak, oppfylling eller lagring av masse, utføring av kloakk eller anna konsentrert forureining, tømning av avfall, gjødsling, kalking eller bruk av kjemiske plante- eller skadedyrmiddel. Forsøpling er forbode. Opplistinga er ikkje uttømmande.
4. Motorferdsle er forbode, medrekna start og landing med luftfartøy.
5. Lågtflyging under 300 m er forbode i kalvingssona for villrein (jf. vernekart).
6. Bruk av naturreservatet til telteleirar, idrettsarrangement eller andre større arrangement er forbode.
7. Bruk av sykkel, hest og kjerre og riding er forbode utanfor etablerte stigar, vegar og trasear som er godkjende i medhald av forvaltningsplan, jf. § 7.
8. All ferdsle skal skje omsynsfullt og ta særleg omsyn til villreinen. I kalvingssona (nordvest i reservatet, jf. vernekart) er ferdsle forbode i tidsrommet f.o.m. 25. april t.o.m. 31. mai. Miljødirektoratet kan av omsyn til føremålet med fredinga forby eller regulere ferdsla i heile eller delar av naturreservatet ved forskrift.

0 Endret ved forskrift 15 mars 2013 nr. 284 (i kraft 1 juli 2013).

§ 4. Generelle unntak

Reglane i § 3 er ikkje til hinder for:

1. Gjennomføring av militær operativ verksemd og tiltak i samband med politi-, brannvern-, rednings-, ambulanse- og oppsynsføremål, samt gjennomføring av skjøtsels- eller forvaltingsoppgåver som er bestemte av forvaltingsstyresmakta. Dette unntaket omfattar ikkje øvingskøyning.

Reglane i § 3, nr. 1–4, er ikkje til hinder for:

2. Transport ut av felt elg og hjort med lett terrenggåande beltetekjøretøy som ikkje set varige spor i terrenget samt slik transport med annan type lett kjøretøy etter veg til Støylsløkjen som er merka av på vernekartet.
3. Motorferdsle som er naudsynt for å transportere ut sjuk og skadd bufe. Køyning skal ikkje finne stad før det sjuke dyret er lokalisert. Kjøretøyet som nyttast må vere skån-samt mot markoverflata. Det skal gjevast melding til ansvarleg oppsyn i forkant av køyringa.
4. Køyning og parkering på bomveg inn til gardane i Store-Hisdal. Bruk av snøscooter på ubrøyta veg inn til Store-Hisdal følgjer føresegnene i lov om motorferdsel i utmark og vassdrag.
5. Naudsynt bruk av motorkjøretøy for aktivitetar nemnde i nr. 12 og nr. 13 a og b.
6. Naudsynt istandsetting av kraftlinjer ved akutt utfall. Ved bruk av motorisert transport skal det i etterkant sendast melding til forvaltingsstyresmakta.

Reglane i § 3, nr. 1–3, er ikkje til hinder for:

7. Sanking av bær og matsopp.
8. Beiting.
9. Jakt, fangst og fiske i samsvar med gjeldande lovverk.
10. Brenning av bål i samsvar med gjeldande lovverk med tørrkvist eller ved ein har med seg.
11. Hogging av ved av lauvtre til eige bruk i jakthytte og støy.
12. Merking, rydding og vedlikehald av eksisterande vegar, stigar, løyper, bruer, skilt og liknande, inkludert uttak av grus for vedlikehald av veg inn til tunet i Store-Hisdal frå to grustak som er merka av på vernekartet.
13. Følgjande tiltak i området som er merka av som innmark på vernekartet:
 - a. Rydding og vedlikehald av kulturlandskapet i medhald av godkjent forvaltningsplan jf. § 7. Sistnemnde er ikkje til hinder for rydding av gammal attgrodd kulturmark.
 - b. Jordbruk utan bruk av kunstgjødsel eller kjemiske sprøytemidlar.
14. Vedlikehald av bygningar som er i bruk på fredings-tidspunktet.

7: VEDLEGG

15. Naudsynt tynning av vegetasjon 2 m ut frå vegskulder langs veg inn til Store-Hisdal, samt tynning av bestand mellom vegen og elva frå vernegrensa og til grense innmark. Sistnemnte bestand skal ikkje tynnast meir enn at tettleiken er minimum 40 trær/daa.
16. a. Drift og vedlikehald av eksisterande energi- og kraftanlegg.
b. Oppgradering/fornyng av kraftlinjer for heving av spenningsnivå og auke av linetverrsnitt når dette ikkje fører til vesentlege fysiske endringar i forhold til verneføremålet.

Reglane i § 3, nr. 8, er ikkje til hinder for:

17. Ferdsløse som følgjer veg og merka løype.
18. Naudsynt ferdsle for grunneigar for tilsyn med eigedomen sin.

0 Endret ved forskrift 2 nov 2015 nr. 1316.

§ 5. Spesifiserte dispensasjonsreglar

Forvaltningsstyresmakta kan etter søknad gje løyve til:

1. Tiltak i samband med forvaltning av vilt og fisk.
2. Oppbygging på ny av bygningar som er gått tapt ved brann, med utsjånad som opphavleg og til opphavleg bruk.
3. Avgrensa bruk av reservatet i samband med arrangement nemnde i § 3, nr. 6.
4. Oppgradering/fornyng av kraftlinjer som ikkje fell inn under § 4 nr. 16 b.
5. Naudsynt motorferdsle i samband med:
 - Øvingskøyring for formål nemnde i § 4 nr. 1.
 - Utfrakt av felt elg og hjort med andre typar køyretøy enn dei som er nemnde i § 4 nr. 2.
 - Aktivitetar nemnde i § 4 nr. 16 a og b.
 - Aktivitetar/tiltak nemnde i § 5 nr. 1 og 4.
 - Tilsyn og transport av materiell til eksisterande jakt-hytte og støyler merka av på vernekartet.
6. Bruk av kløvhest.

§ 6. Generelle dispensasjonsreglar

Forvaltningsstyresmakta kan gjerle unntak frå forskrifta når føremålet med fredinga krev det, samt for vitenskaplege undersøkingar, for arbeid av vesentleg verdi for samfunnet eller i andre særskilde høve dersom det ikkje strir mot føremålet med fredinga.

§ 7. Forvaltningsplan

Forvaltningsstyresmakta, eller den forvaltningsstyresmakta fastset, kan gjennomføre skjøtseltiltak for å fremje føremålet med fredinga. Det skal utarbeidast forvaltningsplan eller avtale

som kan innehalde nærare retningslinjer for gjennomføring av skjøtsel eller anna tiltak.

§ 8. Forvaltningsstyresmakt

Miljødirektoratet fastset kven som skal ha forvaltningsstyresmakta etter denne forskrifta.

0 Endret ved forskrift 15 mars 2013 nr. 284 (i kraft 1 juli 2013).

§ 9. Ikraftsetjing

Denne forskrifta tek til å gjelde straks.

§ 10. Endringar i andre forskrifter

Frå den tid forskrifta trer i kraft, blir det gjort følgjande endringar i andre forskrifter: - - -

0 Endringer i forskrift 28. april 2000 nr. 408 om vern av Steinsbuskarden - Hisdal biotopvernområde, Bykle kommune, Aust-Agder, og i forskrift 28. april 2000 nr. 409 om vern av Setesdal Vesthei Ryfylkeheiane landskapsvernområde, Bykle, Valle og Bygland kommunar, Aust-Agder, Åseral, Hægebostad, Kvinesdal og Sirdal kommunar, Vest-Agder og Forsand kommune, Rogaland. Endringene er innarbeidet.

Fylkesmannen i Aust-og Vest-Agder

Forvaltingsplan for Hisdal naturreservat

Bykle kommune, Aust-Agder

Fylkesmannen i Aust-og Vest-Agder
Postadresse: Postboks 788 Stoa
4809 Arendal
Besøksadresse: Ragnvald Blakstadsv. 1
4838 Arendal
E-post: fmavpost@fylkesmannen.no
Tlf: 37 01 75 00

www.fylkesmannen.no/av